

11. Et hinc facile probatur secunda pars : quia hæc filiatio, quæ nunc constituit hanc numero secundam personam, est sufficiens ratio terminandi habitudinem processionis ad ipsam, ut supra etiam, libro septimo, ostensum est, sed posita illa hypothese, filiatio non esset talis, ergo non esset eadem numero. Simile argumentum est, quia filiatio hæc talis est, ut voluntas divina illi conjuncta ut sic, fecunda sit et habeat rationem spirativæ virtutis, seu conditionem requisitam in principio quod, ad spirandum : sed posita illa hypothese, non esset filiatio talis, ergo non esset eadem numero. Unde tandem concluditur tertia pars, nam illa hypothesis intrinsece, ac formaliter tollit habitudinem inter processionem et filiationem, quæ inter relationem et terminum formalem intercedit. At hæc habitudo est de intrinseco et formali conceptu harum numero relationum, ut explicatum est, ergo illa hypothesis per locum intrinsecum necessario destruit has relationes, ita ut non possint esse eadem numero.

12. Ex quibus intelligitur, propositam quæstionem hypotheticam : *Si Spiritus sanctus non procederet a Filio, an distingueretur ab illo?* non posse stricte et limitate intelligi de his personis numero, quæ nunc sunt, sic enim hypothesis manifestam involvit contradictionem, ex qua utrumque inferri potest. Essent enim tales personæ necessario distinctæ, quia supponuntur esse eadem numero, quæ nunc sunt, quas sine dubio repugnat in eadem simplicem coalescere : et non essent distinctæ : quia supponuntur non habere originem inter se, quam nunc habent. Et hoc ipsum destruit identitatem earum, ut dixi. Quare censeo, nec D. Thomam, neque alios auctores secundæ sententiæ in hoc sensu fuisse locutos. Quin potius (ut hoc obiter advertam) idem dicendum esset respectu Patris, si comparatione illius quæstio similis proponeretur in eodem sensu. Nam etiam involvit intrinsecam repugnantiam, quod hæc persona Spiritus sancti a Patre immediate non procedat, et ideo posita illa hypothese non posset servari distinctio, quia non posset talis persona esse, et nihilominus supponeretur distincta, si supponeretur esse. Proprius ergo sensus illius quæstionis esse debet, an loquendo præcise et abstracte nostro modo concipiendi de processione Verbi, et amoris, sive in his personis, sive in quacunque quæ a nobis concipi, aut fingi possit, tunc distingueretur amor procedens a Verbo, si ab illo non procederet, sed a Patre tantum. Et hic sensus solus est utilis et accommodatus

intentioni nostræ. Nam prior sensus supponit talem processionem unius personæ ab alia, et inde infert reliqua, quæ diximus : nos autem volumus ex distinctione inferre processionem.

13. *Secunda sententia probatur.* — In hoc ergo sensu veram intelligo sententiam divi Thomæ, ut dixi. Ratio est, quia tunc nulla esset repugnantia, vel oppositio inter verbum et amorem, quo minus ipsa re identificari possent : ergo non distinguerentur in re. Consequentia probatur, quia in Deo omnia habent summam unitatem et simplicitatem, quæ illorum rationibus et proprietatibus non repugnant : pertinet enim hoc ad divinam perfectionem, ut in omnibus aliis attributis et perfectionibus Dei videre licet. Antecedens autem patet. Primo, quia intellectus et voluntas in Deo sunt idem realiter omnino, cujus identitatis ratio non potest esse alia, nisi quia licet nostro modo intelligendi videantur habere diversas rationes formales, tamen quia oppositionem non includunt, nec repugnantiam habent in reali identitate, ideo ad simplicitatem Dei pertinet, ut illam habeant. Et eadem ratione actus intelligendi et amandi est omnino unus secundum rem. Ergo quantum est ex solis conditionibus intellectus et voluntatis, terminus etiam productus per actum intelligendi et amandi esset idem secundum rem, neque in hoc haberent repugnantiam, si non haberent oppositionem et originem. Sicut ergo tunc esset una tantum persona prius origine intelligens et amans, eadem omnino virtute et eodem actu secundum rem, quia unite, ac formaliter esset cognitio et dilectio, ita unum realem terminum adæquatum produceret, qui simul esset Verbum et amor. Nec major ratio distinctionis cogitari tunc posset inter relationem producti verbi et amoris, quam inter relationem producentis per cognitionem et per amorem. Quia sicut relationes passivæ videntur habere rationes formales diversas, ita etiam activæ. Sicut ergo hæc nunc non distinguuntur, quia sola illa distinctio formalis non repugnat identitati reali, nisi interveniat oppositio originis, ita etiam tunc dicendum esset de illis.

14. Secundo, declaratur in hunc modum, quia vel Verbum procedit prius origine a Patre, quam Spiritus sanctus, vel solum prius ratione sine aliquo ordine naturæ. Si primum dicatur, hoc ipso necessario dicitur, Spiritum sanctum procedere a Filio, quia prioritas originis nihil aliud est, nisi unum esse ab alio : non potest ergo Verbum procedere prius ori-

gine, quin sit principium Spiritus sancti. Et deinde est optima ratio, quia opera Trinitatis necessario sunt indivisa, ubicumque ordo originis non repugnat, at vero si Filius prius origine procedit a Patre, quam Spiritus sanctus jam non repugnat ejus origini, quod ab illo simul cum Patre sit secunda processio, ergo necessario ita est. Si autem altera pars eligatur, prout revera, data illa hypothese, asserenda esset, tunc eadem ratione sequitur, inter Verbum et amorem non fuisse tunc futuram nisi distinctionem rationis, quia non est major ratio de distinctione, quam de ordine, vel proprietate, ad quod applicari potest totus discursus jam factus.

15. *Quomodo ex distinctione origo ostendatur.* — Atque hinc tandem intelligitur, quomodo ex distinctione reali inter Spiritum sanctum, et Filium optime concludatur emanatio ab illo. Quia sola ratio verbi et amoris producti non potest inferre hanc distinctionem, nisi inter illa duo interveniat origo : atque ita verum est illud principium : *In divinis omnia esse unum, ubi non obviat relationis, vel originis oppositio.* Quod non sola auctoritate, sed etiam ratione et discursu facto mihi videtur sufficienter probari. Et ad illud existimo reducenda esse, quæ tractat Anselmus, libro de Processione Spiritus sancti, cap. 3, et sequentibus, ubi ex unitate et simplicitate divinitatis probare conatur, non posse esse duas personas in Trinitate distinctas, quin aliqua earum ab altera procedat. Unde cum manifestum sit Filium non procedere a Spiritu sancto, inde concludit, necessarium esse, ut Spiritus sanctus procedat a Filio. Et idem videntur mihi intendere Patres Latini in Concilio Florentino, sessione ultima, cum dicunt : *Qui negant Spiritum sanctum procedere a Filio, necessario dividere substantiam Dei, et virtute asserere, non totam illam, sed portionem ejus communicari Filio a Patre.* Quia si tota communicaretur, etiam virtus spirandi communicaretur, cum hæc non repugnet origini Filii, si Filius vere supponatur distinctus a Spiritu sancto. Unde etiam obiter sumi potest ratio ad confirmandam dictam resolutionem, et sententiam D. Thomæ; nam si Spiritus sanctus non procederet a Filio, ideo esset, quia repugnaret Filio virtus spirandi : non posset autem repugnare, nisi quia in se haberet simul cum filiatione processionem passivam spirationi activæ oppositam : ergo in eo casu necessario essent idem Verbum et amor.

16. *Satisfit fundamentis.* — *Prima opinio.* —

Tandem ex his facile est argumenta prioris sententiæ dissolvere, si contra sensum a nobis definitum fiant, recte enim probant, quod primo loco supponimus, de his personis Filii et Spiritus sancti in particulari : contra nostram vero resolutionem nihil urgent. Anselmi enim sensus, si recte expendatur, revera est idem omnino cum his, quæ diximus. Prius enim supponit, ex concessione Græcorum, personas Filii, et Spiritus sancti esse distinctas, et ita statuit, illas non posse esse, quin distinctæ sint. Deinde vero ex professo probat, non potuisse esse distinctas, nisi cum emanatione unius ab alia. Prima etiam ratio admitti potest, si verbum et amor supponantur, talia esse, qualia nunc sunt : præcise autem loquendo de relationibus formalibus termini cognitionis, ut sic, negamus, includere distinctionem realem, nisi aliunde adjungatur processio inter illa. Idem respondetur ad secundum, nam filiatio nunc distinguit, quia est formalis ratio terminandi habitudinem processionis, tunc autem non ita esset, quia non esset origo. Ad tertium dicimus, tunc non fuisse futuras duas productiones substantiales, sed unam secundum rem et duplicem secundum rationem; nam licet extra Deum multiplicari possint processionem sine ordine realis originis ipsarum inter se, non tamen intra Deum, propter divinam simplicitatem.

CAPUT III.

AN PATER ET FILIUS IMMEDIATE, ET ÆQUE PRINCIPALITER PRODUCANT SPIRITUM SANCTUM IN RE IPSA.

1. *Sensus quæstionis.* — In hoc capite incipimus explicare modum, quo Pater et Filius spirant, atque ita paulatim intelligitur ratio a priori, qua potest ex principiis fidei ostendi processio Spiritus sancti a Filio. Ut autem titulus quæstionis intelligatur, supponenda est illa vulgaris distinctio theologorum et Philosophorum, quia dupliciter potest causa esse immediata, scilicet, vel immediate virtutis, vel immediate suppositi. Hic enim solum inquirimus de immediate suppositi, solumque oportet de Patre rem explicare, nam de Filio nulla potest esse difficultas, supposita veritate fidei, in primo capite demonstrata.

2. Nam si Filius producit Spiritum sanctum, necesse est, ut in se habeat virtutem producendi illum, nam sine virtute operari, seu producere non potest. Præsertim cum non pro-

ducat, ut instrumentum, sed ut principalis spirator, ut mox dicemus. Et ita necesse est, ut producat immediate immediatione virtutis, cum in se habeat virtutem, quæ immediate attingit terminum productionis. Rursus, cum inter Filium et Spiritum sanctum non intercedat alia persona, sed proximè (ut sic dicam) inter se jungantur, necesse est, ut Filius etiam producat immediate immediatione suppositi, quia non datur aliud suppositum, quo mediante producat. Pater enim non potest esse tale medium, tum quia est prior origine, quam Filius, tum etiam quia nihil a Filio recipit, ut ea ratione dici possit Filius per illum producere, Filius ergo immediate producit Spiritum sanctum, tam immediatione virtutis, quam suppositi.

3. Rursus de Patre certum est etiam producere Spiritum sanctum immediate, saltem immediatione virtutis, quia contulit Filio virtutem spirandi, quæ immediate attingit productionem Spiritus sancti. Quanquam, si virtus illa spirandi præcise consideretur, prout est in Filio, et supponeretur, Spiritum sanctum immediate prodire a Filio, ut a principio quod, et non a Patre, nisi ut a dante Filio virtutem Spirandi: Pater non posset dici immediate producere Spiritum sanctum, nisi per accidens eo modo, quo Avus est causa nepotis in humanis, hac solum existente differentia, quod ille ordo inter divinas personas esset magis intrinsecus, magisque necessarius. Hoc ergo solum nunc videndum superest, an Pater isto tantum modo producat Spiritum sanctum, vel etiam immediate immediatione suppositi, atque adeo omnino per se etiam immediatione virtutis.

4. *Ratio dubitandi.* — Ratio dubitandi imprimis sumitur ex illa locutione Patrum Græcorum: *Spiritus sanctus procedit a Patre per Filium*, quam habent multi ex citatis, in 4 cap., et alios refert Bessarion., in dicto libro, cap. 6, et specialiter videri potest Cyrillus, lib. 11, in Joannem, cap. 1, et Athanasius, in Redargutione hypocrisis Meletii, circa finem. Sensus enim illius locutionis solum esse posse videtur, Patrem dare Filio virtutem producendi Spiritum sanctum, ipsum autem Filium immediate producere, atque ita Patrem producere mediate tantum per Filium. Et ob eam causam videtur dixisse Damascenus, lib. 1, de Fide, cap. 18: *Spiritum sanctum per Filium conjungi Patri*. Difficilius Gregorius Nysenus, Oratione: *Quod tres Deos dicere non oporteat*, dicit, *Filium continenter et sine me-*

dio ex prima persona esse: Spiritum sanctum vero per id, quod immediate et ex continenti est. Unde concludit: *Tres personas distingui ut causam ex causa, et ex eo, quod ex causa est.* Addi etiam hic potest, quo ad distinctionem realem Patris a Spiritu sancto non est necessaria immediata emanatio, sed sufficit mediata per Filium. Item hæc sufficit ad verificandas omnes locutiones Scripturæ sicut omnes homines dicuntur procedere ab Adamo, licet non omnes immediate procedant, nec est alia ratio, quæ cogat ad hanc immediatam productionem asserendam, ergo.

5. *Vera resolutio.* — Nihilominus dicendum est, Spiritum sanctum immediate procedere a Patre et Filio. Quæ est veritas fidei: et quia posterior pars est per se nota, ut dixi his suppositis, quæ in primo capite dicta sunt. Prior probatur sufficienter ex illis verbis Christi: *Spiritus, qui a Patre procedit*, nam hæc absoluta locutio significat processionem per se, quæ est immediata, et non tantum per accidens, qualis esset, si tantum esset mediata, sicut est processio nepotis ab avo. Hoc etiam tanquam manifestum supponunt omnes Patres. Imo æterno Patri peculiariter attribuunt, quod proprie et principaliter producat. Ac denique Concilium Lugdunense et Florentinum hoc sensu definiunt: *Patrem et Filium esse unum principium*, quod una spiratione producit Spiritum sanctum. Et omnia, quæ de Filio adducta sunt capite primo, hoc a fortiori probant, quia omnia, quæ eorum relationibus non repugnant, sunt illis communia.

6. *Ratio assertionis.* — Ratione declaratur, quia Filius non potuit habere virtutem spirandi, nisi a Patre, quia nihil habet, quod a Patre non receperit. Pater autem non potuisset dare Filio spirandi virtutem, nisi illam in se prius origine haberet, tum quia nemo dat, quod non habet, tum etiam, quia illa virtus non est, nisi essentia et voluntas, conditio autem requisita non minus est in Patre, quam in Filio. Quia ad illam conditionem non est necessaria filiatio præcise, quia filiatio est: quæ enim ratio hujus necessitatis potest assignari? Sed ad summum erit, quatenus est relatio antevertens origine productionem Spiritus sancti, ut infra etiam ostendam, hanc vero conditionem non minus, imo quodammodo magis habet Paternitas, quam filiatio: habuit Pater ergo virtutem spirandi prius origine, quam illam communicaret Filio. At Pater dando Filio virtutem producendi Spiritum sanctum non se illa privavit, sed in se etiam

retinuit, quia retinuit essentiam, voluntatem et Paternitatem, ergo quidquid Filius per illam virtutem producit, Pater etiam necessario et immediate producit. Sicut quia Spiritus sanctus ita habet virtutem creandi a Patre et Filio, ut in ipsis etiam maneat, quidquid Spiritus sanctus immediate creat, immediate etiam Pater et Filius creant.

7. *Corollarium.* — Atque hinc obiter colligitur ratio a priori, ob quam necesse est, Filium per se producere Spiritum sanctum, atque adeo utramque personam immediate illum producere et esse spiratorem. Quia Filius recipit a Patre totam essentiam et voluntatem ejus, et recipit illam adhuc fœcundam, quia recipit illam per productionem intellectus, quæ de se est prior productione per voluntatem, ergo Filius per voluntatem fœcundam necessario spirat simul cum Patre. Patet consequentia, quia illa est productio mere naturalis. Unde impossibile est, quod sit a voluntate divina, quin sit ab omni persona, in qua talis voluntas adhuc fœcunda invenitur, id est priusquam per illam aliquid ad intra emanasse intelligatur. Adde, quod etiam in actibus liberis impossibile est, postquam illa voluntas intelligitur esse in tribus personis, aliquid velle unam, quod non velit alia propter indivisibilem voluntatem, et actum volendi, ergo multo magis id erit necessarium in naturali productione per illum actum, quoad eas personas, in quibus talis voluntas invenitur ante talem productionem. Denique sicut de Filiatione supra dicebamus, non esse conditionem necessariam ad spirandum ex eo præcise, quod filiatio est, eodem modo dicere possumus de Paternitate, non esse talem conditionem ex eo præcise, quia Paternitas est, sed solum quia est relatio non producta per spirationem: nam hoc est satis, ut voluntas, seu essentia illi conjuncta sit principium spirandi actualiter: nam hoc sufficit, ut illa sit fœcunda, et quod relatio sit omnino improducta, vel per aliam productionem habita, ad virtutem spirandi impertinens est. Hæc ergo ratio probat optime a priori, productionem debere esse necessario ab utraque persona. Probat autem necessitatem ex parte ipsarum personarum: an vero sit etiam id necessarium ex parte termini, vel productionis, dicemus in sequentibus.

8. *Pater et Filius æque per se producunt.* — Tandem eodem discursu concluditur, Patrem et Filium æque per se, ac principaliter producere Spiritum sanctum. Probatur, quia uterque producit per virtutem, quam in se habet,

quæ in utroque est æqualis, imo eadem omnino. Uterque etiam producit proxime et immediate, nec in hoc potest esse inæqualitas. Ergo uterque æque per se et immediate producit, sicut omnes tres personæ æque per se, et immediate creant, quia licet virtus creandi sit in eis cum ordine originis, tamen creatio supponit jam illum ordinem, quasi terminatum (ut sic dicam) id est, virtutem creandi jam existentem in omnibus personis, et ideo creatio æque per se, ac principaliter, atque adeo æque primo (quantum ad ipsum pertinet) est ab omnibus: ita vero se habent duæ primæ personæ quoad virtutem spirandi et spirationem ipsam, ut declaratum est. Et ideo dixi *per se*, nam habet hoc speciale Pater, quod præbet Filio virtutem spirandi, sed hoc est quasi providens ad productionem sequentem, et ideo non tollit, quominus Filius æque per se producat. Neque aliud voluerunt Patres Græci, ut jam dicam.

9. *Ad rationem dubitandi.* — Ad rationem ergo dubitandi respondetur, ex illa locutione Patrum Græcorum solum colligendum esse, Patrem veluti duobus modis producere Spiritum sanctum, scilicet, immediate, quatenus ipsemet habet virtutem et voluntatem, per quam amat, cum prioritate originis et amando producit Spiritum sanctum. Et quodammodo mediate, quatenus Filio communicat eandem virtutem et voluntatem, qua ipse etiam Filius amando producit simul cum Patre. Utuntur autem Græci illo modo loquendi, ut declarent, totam hanc virtutem et processionem reduci ad Patrem, ut ad primum principium et fontem, juxta modum loquendi Dionysii, cap. 1, de divinis Nominibus. Sic Chrysostomus, homil. 4, in Joan., circa verba illa: *Omnia per ipsum facta sunt*, dixit illam particulam solum significare Verbum non esse ingenitum, sed a Patre virtutem creandi accepisse, etiamsi in opere creationis nihilominus habeat verbum, quam Pater. Ita ergo in præsentī locuti sunt Patres Græci.

10. *Quomodo Pater dicatur principaliter producere.* — Et ad hoc idem significandum dicit aliquando Augustinus: *Spiritum sanctum principaliter procedere a Patre*, ut 15, de Trinitate, cap. 17. Quam locutionem aliqui scholastici extendunt dicentes, Spiritum sanctum principaliter procedere a Patre, quam a Filio, ut Bonaventura, Scotus et Durandus, in 4, dist. 11, omnes, quæst. 2, Gabriel, q. 3, Marsilius, in 4, q. 15, art. 2. Sed locutionem comparativam vitandam censeo, quia potest inæqualitatem

indicare. Ac propterea D. Thomas, dicta q. 36, art. 2, non admittit illum modum loquendi, sed explicat illud *principaliter*, id est, *a se, Filius vero a Patre*. Atque eodem modo explicandum putavit Torres ibi, quod nomine Hieronymi in expositione symboli ad Cyrillum (quæ est Epist. 18, in tom. 9,) dicitur: *Spiritus sanctum proprie procedere a Patre*, tamen paulo inferius in eadem Epistola dicitur: *Spiritus sanctum proprie et vere de Patre, Filioque procedere*. Ad confirmationem respondeatur, imprimis parum referre, quod productio immediata non fuerit Patri necessaria ad distinctionem realem ab Spiritu sancto, nam per se necessaria est ex vi naturæ, et modo subsistendi talis personæ. Deinde dicitur, neque fuisse possibilem aliam personam Spiritus sancti præter eam, quæ nunc est, neque hanc potuisse esse sine immediata emanatione ab omnibus prioribus personis, et præsertim a prima, et ex hac parte fuisse necessariam illam immediatam productionem Patris ad distinctionem a tertia persona, vel potius ad multiplicationem trium personarum. Alia vero, quia in illa confirmatione tanguntur, satis ex dictis expedita sunt.

11. *An Spiritus sanctus sit eodem modo a Filio, quo a Patre.*—Tandem hinc solvenda est quæstio, quam attigit Rusticus Cardinalis in disputatione contra Acephalos, tom. 4, Bibliothecæ, in qua dicit non satis sibi esse perspectum, an Spiritus sanctus eodem modo procedat a Filio, quo a Patre. Refert autem, quosdam dixisse, non procedere eodem modo, et ibi in margine citatur D. Thomas, quæst. 10, de Potentia, art. 4, ad 5, sed ibi solum ait D. Thomas Spiritum sanctum non procedere a Filio eo modo, quo Filius a Patre, quia non per generationem, quod longe diversum est. Unde mihi absolute videtur dicendum, eodem modo procedere Spiritum sanctum a Patre et Filio, quia immediate, per se, ac per modum amoris. Quamvis virtus producendi non eodem modo sit in Filio, quo in Patre. Sicut omnes tres personæ eodem modo creant, licet virtus creandi non eodem modo sit in ipsis quantum ad modum originis.

CAPUT IV.

AN ETIAM SECUNDUM RATIONEM PATER, ET FILIUS IMMEDIATE PRODUCANT SPIRITUM SANCTUM.

1. *Prima opinio.*—Hanc questionem moveo propter quamdam opinionem Ochami, et

Gabrielis, in 1, distin. 12, quam aliqui moderni multis argumentis suadere conantur. Aiunt enim, dari quoddam constitutum, immediate subsistens, et constans ex essentia, et relatione spirationis activæ, quod est prius origine, quam persona Spiritus sancti, et immediatum principium ejus. Est autem realiter commune Patri, et Filio per identitatem cum illis, cum distinctione rationis, et ideo Pater, et Filius producant Spiritum sanctum, quatenus sunt hoc constitutum. Unde fit, ut secundum rationem mediate producant Spiritum sanctum. Sicut tres personæ creant, quia sunt hic Deus, qui immediate creat.

2. *Fundamenta.*—Fundamentum hujus sententiæ est, quia Pater, et Filius sunt unum principium Spiritus sancti, ergo sunt unus spirator, ergo datur unus spirator communis Patri, et Filio, quia nisi detur unum quid singulare, et individuum, pro quo hic spirator supponat, non apparet, quomodo Pater et Filius possint esse unus numero spirator. Ergo immediate, ac per se primo hic spirator producit Spiritum sanctum, Pater autem, et Filius solum quatenus sunt ille spirator communis. Secundo, quia Spiratio activa est una communis Patri, et Filio, ergo etiam hic spirator est unum constitutum commune Patri, et Filio, ergo secundum rationem illud est immediatum principium Spiritus sancti, non Pater, et Filius, quatenus tales sunt. Antecedens supra probatum est. Consequentia vero multis modis probatur. Primo quia abstractum, et concretum in Deo sunt idem. Secundo quia spiratio illa subsistens est, tum quia includit essentiam, tum etiam, quia omnis proprietas in Deo existens, est subsistens. Tertio a simili, et a paritate rationis, quia omnes aliæ relationes divinæ habent sua concreta adæquata, quæ constituunt, et cum quibus convertuntur. Et alia similia argumenta multiplicantur, quæ destructo fundamento istorum facile per se ruunt.

3. *Vera sententia.*—Hanc sententiam ego falsam existimo, et contra S. Thomam, 1. p. q. 36, art. 3 et 4, clarius q. 40, art. 4, quibus in locis aliqui etiam ex modernis Thomistis illam impugnant, et Gregorius, in 1, d. 12, qui maxime objicit, quia si daretur constitutum illud ex spiratione activa, et essentia immediate, illud esset persona, et daretur quaternitas in Deo. Hoc tamen non est efficax argumentum, ut constat ex dictis a nobis supra de hoc Deo essentialiter subsistente, nam eadem proportione philosophantur Gabriel, et alii

auctores in præsentia. Illud enim constitutum non ponitur incommunicabile, sed commune Patri, et Filio, et ideo negatur esse persona, nec ponitur in re distinctum ab ipsis: et ideo non auget numerum rerum, nec subsistentiam, nec quaternitatem in Deo efficit.

4. *Fundamentum.*—*Evasio.*—Ratio ergo esse debet, quia spiratio activa ut sic, seu ut dicitur esse quarta relatio, non unitur immediate essentiæ, ut essentia est, sed Patri, et Filio, quos secundum ordinem rationis supponit spirantes, ergo non potest Spiritus sanctus immediate procedere ab aliquo constituto ex illa spiratione, et essentia. Consequentia evidens est. Antecedens autem probatur primo, ex differentia, quam divus Thomas, dicta quæst. 40, art. 4, constituit inter Paternitatem, et spirationem activam, quod Paternitas, ut proprietas, constituens personam generantem, supponitur generationi, spiratio autem sub nulla ratione supponitur ad productionem Spiritus sancti, quia non est necessaria ad personam constituendam, quæ est principium Spiritus sancti. Et ratio differentie clara est, quia ante Paternitatem, non supponitur aliquid constitutum, quod possit esse principium productionis ad intra, ad spirationem autem activam jam supponitur. Sed instant, quia persona illa, ut constituta Paternitatis proprietate supponitur ut principium sufficiens productionis per intellectum, non vero, ut principium productivum per voluntatem: ergo supponi etiam debet constitutum per spirationem activam.

5. *Refellitur, et ratio roboratur.*—Sed contra hoc objicio (et est potissima ratio, quæ in hac materia me movet) quia idem est sufficiens, et immediatum principium productionis per voluntatem, quod est principium productionis per intellectum, ergo sicut Pater, ut constitutus sua proprietate personali immediate generat, ita etiam immediate spirat, et e converso, sicut non potest dari constitutum commune immediate producens per intellectum, ita nec per voluntatem. Consequentia clara est. Antecedens patet, quia amor procedit ex cognitione, unde idem est amans, qui est intelligens, ergo idem etiam immediate producit amando, qui producit intelligendo. Quæ ratio in Patre convincit. Potest autem instari in Filio, quia ille non producit intelligendo. Verumtamen etiam ad Filium est cum proportione applicanda. Quia licet ille non sit principium productionis per intellectum, quia per illam accipit esse, tamen supponitur per-

sona intelligens ante productionem per voluntatem, ergo jam constitutus sua proprietate, sicut immediate amat cum Patre, ita etiam immediate producit quidquid per illum amorem naturaliter produci potest. Patet consequentia, quia jam habet voluntatem, et amorem cum prioritate originis ad processionem voluntatis: ergo habet cum tota fecunditate, et cum omnibus requisitis ad illam productionem. Non igitur constitutum aliquod commune, sed Pater, et Filius immediate spirant.

6. *Ad fundamentum contrarium.*—De primo fundamento contrariæ sententiæ dicam in capitibus sequentibus, nunc negatur consequentia: nam ad unitatem spiratoris non est necessarium illud constitutum, quod etiam facile constare potest ex dictis supra de unitate trium personarum in relatione hujus Dei. Alia item ratio multa petit, quæ in superioribus tractata sunt, et ideo breviter adverte, hoc nomen, *Spirator*, dupliciter sumi posse, primo, prout est concretum originis tantum, sicut genitor: secundo, ut est formale relativum, sicut Pater: hic ergo non accipitur posteriori modo, et ideo argumenta, quæ sumuntur a relatione spirationis activæ, non faciunt ad rem præsentem. Sumitur ergo priori modo, quatenus ab ipsa virtute, et actu spirandi denominatur, sic autem spirator non habet aliam subsistentiam notionalem præter personales subsistentias Patris, et Filii: nam illæ sunt veluti conditio sufficiens ad talem productionem, cujus formale principium est voluntas. Hinc vero consequenter inferitur, etiam relationem spirationis activæ non habere propriam, et peculiarem subsistentiam relativam, quia nostro modo intelligendi advenit personis subsistentibus incommunicabiliter, et illis quasi adhæret, solumque propter summam identitatem est substantialis relatio.

7. *Objectio.*—Sed objicitur, quia sicut intelligere essenziale convenit prius ratione divinæ essentiæ, quam relativæ proprietates, ita etiam diligere essenziale est eodem modo prius, quam relationes, sed ad divinam naturam, ut habentem intelligere essenziale, consequitur immediate relatio Paternitatis, per quam completur principium quod generandi ad intra, et ipsa etiam divinitas completur quodammodo in ratione principii quo ejusdem generationis: ergo etiam ad eandem naturam divinam, ut essentialiter amantem consequitur immediate aliqua proprietas, vel quasi forma complens principium quod spirandi, et suo e-